

**„ЕДНА БЪЛГАРКА“: ТЕАТЪРЪТ – КАУЗА
ИЗКУСТВОТО В ПОЛЗА НА ОБРАЗОВАНИЕТО**

Елица Матеева

**‘ONE BULGARIAN WOMAN’: THE THEATER – CAUSE
ART FOR EDUCATION**

Elitsa Mateeva

Резюме: Предмет на настоящата рецензия е връзката между театър и образование. Емпирична основа за разсъждения е представлението „Една българка“ - Театър „Азарян“, НДК. Чрез средствата на критическия анализ се представя същността на спектакъла, задачите и целите, които са си поставили режисьорката Десислава Шпатова и актрисата Снежина Петрова, както и екипът от експерти - участници в проекта на „Легал Арт Център“, автор и двигател на съвкупност от активности, посветени на творчеството на Иван Вазов. Рецензията се опитва да ни въведе в енергията на спектакъла, да разкрие неговата специфика, да повдигне дебат за необходимостта от подход и нови модели в обучението на седмокласниците по български език и литература при първата им среща с разказа „Една българка“ от Иван Вазов.
Ключови думи: „Една българка“, Иван Вазов, Снежина Петрова, Десислава Шпатова, Театър „Азарян“.

Abstract: The subject of this review is the connection between theater and education. An empirical basis for reflection is the performance 'One Bulgarian Woman' - 'Azaryan' Theater, National Palace of Culture. The means of critical analysis present the essence of the show, the tasks and goals set by the director Desislava Shpatova and the actress Snezhina Petrova, as well as the team of experts - participants in the project of 'Legal Art Center' - author and engine of a set of activities, dedicated to the work of Ivan Vazov. The review tries to introduce us to the energy of the show, to reveal its specifics, to raise a debate about the need for a new approach in teaching seventh graders in Bulgarian language and literature at their first meeting with the story 'One Bulgarian Woman' by Ivan Vazov.
Keywords: 'One Bulgarian Woman', Ivan Vazov, Snezhina Petrova, Desislava Shpatova, Azaryan Theater.

„Текстът понякога сам по себе си не ни е нужен, важна е ситуацията, за да ни помогне да го изговорим“, това споделя доц. Снежина Петрова в разговор с деца от Детско-юношеския театър (ДЮТ) „Златното ключе“ и кино школа „Братя Люмиер“ в рубриката ми „Децата

и Госпожата питат“ (Общински детски комплекс-Варна, 2021). Създаването на моноспектакъла „Една българка“ е именно повод да си отговорим на въпроса на кого е нужно творчеството на Иван Вазов и в частност разказа „Една българка“. През 2021 година актрисата Снежина Петрова в качеството на преподавател ни каза, че ако ни е трудно да намерим опора в развитието на един монолог, нека да го отправим към две важни сили: Бог или Смъртта.

В предпоследния ден от миналата година имах невероятната възможност да видя моноспектакъла „Една българка“ в препълнената с родители и деца зала на театър „Азарян“ в НДК. След събитието смятам, че третата стихия, заради която трябва да намерим сили и да говорим, са децата, защото те са основният ни мотив за живот. С „Една българка“ Снежина Петрова материализира отсъстващата душа на родното образование, материализира интереса на младото поколение към Вазов или по-точно материализира мисленето за Вазов и творчеството му по нов начин. В рамките на онлайн срещата ни с доц. Снежина Петрова си говорихме и за проблемите при преподаването и на класическите антични текстове – 8-ми клас се затрудняват при възприемането на „Илиада“. Снежина Петрова сподели: „Катастрофално е положението с „Илиада“ в училище! Със студентите ми по актьорско майсторство в НБУ сме в опит да прочетем „Илиада“ чрез средствата на театъра, за да могат учениците да схванат нещо. Оказа се, че е голям препъникамък и ще бъде трудно. Именно в митовете, които децата учат, са положени основните матрици. Ето защо и проектът „Една българка“ тръгва от мита. В мита са основните сюжети, конфликти. Срещам се с експерти, които подпомагат този проект, те са от сферата на литературата, историята и т.н. Георги Гочев бе разгледал „Една българка“ като версия на мита за отсъстващите мъже. Баба Илийца е сама жена в света. Вазов казва, че мъжете са се скрили. Всичко е в ръцете на една баба, която е почти светица. Снежина Петрова заедно с Десислава Шпатова решават

да намерят сценичен отговор на разказа „Една българка“, откриват го между вибрациите на празното пространство, енергията на театъра и киното като инсталация.

Снежина Петрова

„За какво говорим, когато говорим за една българка? За неподозирано много неща.“ (Курташева, 2021: 1). Така започва програмата „Азбучник“ на спектакъла, която помага за разбирането на съдържанието на разказа. Върху 70 страници са разположени значения на думи, предполагащи въпроси сред учениците, а последните страници представляват „място за бележки и открития на ученика“. В програмата се включват хора на словото, науката, културата: проф. Албена Хранова, проф. Миглена Николчина, проф. Виолета Дечева, проф. Веселин Методиев, д-р Георги Гочев, проф. Пламен Бочков, д-р Азиз Таш, д-р Румен Петров и др. Всички заедно сътворяват чуден свят, който се възприема с лекота от детското съзнание, съдейки от букетите, с които на финала на представлението децата възнаградиха Снежина Петрова.

„Планинските самотии спяха, дива тишина царуваше в природата; само реката все си шумеше долу нейде в бездната...“ - докато прелиствам отново разказа „Една българка“, въображението ми ражда различни филми. В същината си разказът е предпоставка за съвременно кино с разнообразни наративи: от филм за войната и как една жена се опитва да спаси своето невръстно дете, но заедно с това оказва помощ и на войник, през фантастичен филм за края на света и жена, натоварена със свръх сила, за която тя не предполага, но преоткрива, до „роуд муви“ - главният персонаж се опитва да намери спасение като бяга от определена катастрофа и осигурява помощ на втори персонаж, в допълнение на конфликта ѝ с околния свят. Разказът задава интересни параметри за интерпретация, а това, което затруднява учениците, намира своето решение в програмата към спектакъла „Една българка“. Оказва се, че историята в „Една българка“ не е непосилна за разбиране, не звучи архаично, може би проблемът е в нас, че не съумяваме да намерим добрия подход към децата, за да им покажем смисъла, чрез който можем да подредим света.

Ето ме като зрител в прекрасната амфитеатрална зала на Театър „Азарян“, НДК. Снежина Петрова играе множество типажи, но сред тях се открояват образите на майката на седмокласник, който не прави разлика между Черепишкия манастир и Челопешката гора в разказа „Една българка“, и образа на учителката по „Български език и литература“, която е руския. Тези действащи лица ме спечелиха не само като зрител, но и като театрален критик - прекрасна находка! Учителката ни направи тест върху „Една българка“, скара се на зрителите в дясната половина на залата, че са се „сгъчкали, там встрани“, за да не ги вижда как си подсказват. И на нашата половина се скара, че много се смеем, но „пилците се броят наесен“. На някои от въпросите не можах да отговоря, защото не бях си прочела разказа. В отказа да прочетеш едно произведение се крие истината за обърканата схема: как да подтикнеш

един ученик да чете? Ако го отчуждиш от материала със сложни думи или пък го гълчиш като учителката от представлението, дали ученикът ще пожелае да свърши нещо просто така, заради себе си? След всички закачки с ученика, след рап изпълненията на Снежина Петрова за душата на съвремието ни, където българщина, Вазов, героизъм се нуждаят от изтупване на праха и поправка на хастара, най-голямото постижение на представлението е, че зрителят „прочита разказа“ по време на спектакъла. Прочита го с цялата му сериозност, значимост, без патетика и на финала дори се чувства леко неудобно, че никога не е имал тази възможност да прозре: величието е в обикновените неща, когато сърцето, а не материалните подбуди диктуват посоката на крачките ни.

Сцената е празна! Чудя се дали Питър Брук не трябва да допълни категориите на своя „Беден театър“ с пета – за актьора-ментор. След проекта „Медея“, където Снежина Петрова и Десислава Шпатова показаха, че театърът е място за изговаряне на нашите страхове и демони, място за любов и гняв, дъжд и барабани, място, където децата се чувстват уютно и са част от театралното чудо, идва ред на „Една българка“, на театъра като пространство за припомняне на Началото, за образование на малки и големи. В историята на българския театър просветата и грижата за единение с националното самосъзнание са изходните позиции за създаването на пиеси, театрални трупи и появата на спектакъла като феномен. Моделът, подходът към разказа „Една българка“ и намирането на сценичен език предлагат усет към актуалното. Изключително адекватно е изградена драматургията на представлението, която не разчита на буквално преповтаряне на разказа, а на идентификацията - ние сме или не сме ЕДНА БЪЛГАРКА. Актрисата е сама на сцената, т.е. е една - една майка, една учителка... една българка.

В началото споменах, че театър и кино се срещат. Правят го деликатно, разумно. Киното е възможност за множество гласове в

контекста на самотността на тази „една българка“, застанала срещу публиката и съвременното ни самосъзнание. В този спектакъл киното не е компромисна декорация, а посока с предварително зададени параметри. Снежина Петрова изиграва различни, множество образи на българки, които коментират „Една българка“, а в един епизод я виждаме под кожата на онзи самонадеян български мъж, който разбира от всичко - от футбол до политика, но и разбира от „Една българка“, без която обаче едва ли ще се справи с подиума на делника си. Имаше един видео фрагмент, който асоциирах с работата на актрисата Кейт Бланшет в „Манифест“ - полиекранът, когато в множество прозорчета се появяваше Кейт Бланшет като всички жени, преминали през пиршеството и пъстротата на различни манифести за голямото изкуство. Този говорещ плакат-манифест интуитивно се е появил в представлението и ни подтиква към вторачване. Ако разберем коя и каква е „Една българка“, вероятно ще разберем и себе си.

В опита да запалим децата по високите дилеми на изкуството, забравихме, че можем да създаваме произведения заедно с децата и за децата, произведения, които да им помагат да преодоляват трудностите в училище, а оттам и в живота. Представлението „Една българка“ е добър пример, за това как да се справим с предъвкването на класиците по време на Националното външно оценяване. „Една българка“ обаче не е обикновено заглавие от театрален афиш, това е спектакъл-кауза, спектакъл-мисия, заради която си заслужава всяка минута театрален живот!

Използвана литература

КУРТАШЕВА, Биляна (2021). *Една българка*, *Азбучник – програма към спектакъла „Една българка“*, с. 1. [Kurtasheva, Biliana (2021). *Edna bulgarka*. *Azbuchnik – programa kam spektakula 'Edna bulgarka'* pp. 1].

Използвани източници

ОДК - ВАРНА. (2021). Актрисата Снежина Петрова и кинокритикът Деян Статулов бяха поредните гости на кино школа „Братя Люмиер“ в рубриката „Децата и Господжата

питат“ [online]. 12.04.2021 <<http://odk-varna.com/актрисата-снежина-петрова-и-кинокрит/> (последно посетен на 25 април 2022). [ODK-Varna (2021). Aktrisata Snezhina Petrova I kinokritikut Dean Statulov biahа porednite gosti na kino shkola 'Bratia Liumier' v rubrikata 'Decata I Gospzhata pitat',12.04.2021]

Елица Матеева е завършила „Театрознание“ в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ и е специализирала „Театрална режисура“. От седем години пише за сайта kinoto.bg. Член е на Обществото на независимите театрални критици в България, а също и на Международната организация на театралните критици IATC. Автор е на три книги, свързани с киното и театъра. Ръководител е на киношколата „Братя Люмиер“ към Общински детски комплекс в родния ѝ град Варна. В момента работи върху докторат, посветен на „Догма 95“ и рефлексите на манифеста върху съвременното българско кино.

Elitsa Mateeva graduated in Theater Studies at the 'Krastyo Sarafov' National Academy of Theater and Film Arts and specialized in Theater Directing. She has been writing for www.kinoto.bg for seven years. Elitsa is a member of the Society of Independent Theater Critics in Bulgaria and also of the International Association of Theater Critics IATC. She is the author of three books related to cinema and theater. Elitsa is the head of the 'Lumiere Brothers' film school at the Municipal Children's Complex in Varna. She is currently working on a doctoral dissertation on 'Dogme 95' and the reflections of the manifesto on contemporary Bulgarian cinema.